

Předložený spis je první knižní publikací autorovou. Látka je zpracována bystře a logicky. Jak z této publikace, tak i z některých článků, které autor již dříve uveřejnil v různých odborných časopisech je patrné, že Vážný specialisuje se na soukromé dopravní právo v celém jeho rozsahu. Činí tak se zdarem, a tuto jeho snahu po specialisaci dlužno vzhledem ke stále vzrůstajícímu objemu obchodního práva jen schváliti.

Dominik.

Právo ústavní.

Adler Franz, Die Grundgedanken der tschechoslowakischen Verfassungsurkunde in der Entwicklungsgeschichte des Verfassungsrechtes, Berlin, 1927, (ve sbírce Osteuropa—Institut in Breslau, Quellen und Studien, Abteilung: Recht, Neue Folge: 3. Band), str. 125.

Profesor Spiegel, jehož památce je kniha věnována, správně zdůrazňuje ve vřelé předmluvě, kterou napsal nedlouho před svým skonem, že chceme-li porozuměti novým ústavám vydaným po světové válce, nesmíme na ně hleděti jako na projevy nového ducha, nýbrž jako na vývojové stupně státoprávního procesu počínajícího aspoň »velkou revolucí« 1789 a musíme srovnávat i různé poválečné ústavy navzájem a určit, co mají společného a v čem se liší. To platí i o naší ústavě, již označuje jako »politicky a vědecky zajímavou«. — Jak již z nadpisu vysvítá, podnikl autor tuto práci v přítomné studii.

Kniha mimo kratší předmluvu a úvod je rozdělena na dvanáct kapitol.

V kap. 1. »Oktrojovaná povaha ústavy« (str. 10—14) označuje autor naši ústavu jako oktrojovanou, ne sice ve smyslu terminologie monarchického státního práva, ale z toho důvodu, že nebyla usnesena zástupci celého státního národa ve státoprávním smyslu, nýbrž shromážděním, v němž byli zastoupeni pouze Češi a Slováci, kteří však sami nebyli zvoleni, nýbrž vysláni politickými stranami; je prý to poprvé, že ústava, jež má v čele heslo suverenity lidu a demokracie, vznikla tímto způsobem. »Politická morálka« prý přikazovala jíti cestou kterou naznačuje »nauka o moci ústavodárné«, (jež třeba teoreticky pochybená nabyla velkého významu jako politická instituce v myšlenkovém ovzduší suverenity lidu), t. j. dáti usnésti ústavu zvláštním k tomu cíli povolaným shromážděním zvoleným celým národem; šlo se tu jinými cestami v otázce, která prý nejméně vyžaduje individuálního řešení, ačkoliv jinak v mnohých směrech bylo navázáno na cizí vzory.

V kap. 2. »Ústavní listina a formální ústavní zákony« (str. 14 až 25), vyloživ vývoj pojmu ústavy a význam pojmu ústavního zákona ve smyslu našeho práva dochází autor k závěru, že předpisy o usná-

čení ústavních zákonů u nás lze označiti jako poměrně jednoduché, třebaš prakticky změna naší ústavy je prý téměř nemožná. Pokud jde o zvýšenou formální moc ústavních zákonů řadí se náš stát mezi první státy světa a to proto, ježto jednak požadavek výslovného zevního označení všech ústavních zákonů podstatně ztěžuje změnu ústavy jednoduchými zákony bez zachování zvláštních formalit a mimo to brání tu takové ústavě odporující praksi právní garancie judikatury ústavního soudu. — Ustanovení čl. I., odst. 2. uv. zák. k ústavní listině shledává správným a účelným, ježto se jím zjednává pevná a jistá základna pro činnost ústavního soudu.

V kap. 3. »Kodifikace základních práv a základních povinností v ústavě« (str. 26—32) obírá se autor zejména kodifikací těchto, přiznáváje jí daleko menší význam než proklamaci základních práv. Proklamace povinností má býti připomenutím, že svobodám individuí odpovídají též povinnosti, často však obsahuje v sobě zakrytou proklamaci práva rovnosti neb svobody, ježto neklade se váha na to, že občanům určitá povinnost přísluší, nýbrž na omezení, jimiž státní moc při normování této povinnosti je vázána. — Autor upozorňuje, že byla to poprvé franc. direkt. ústava, která vedle práv proklamovala i povinnosti, jejíhož vzoru pak následovaly ústavy až do pol. XIX. stol., odtud však obsahují zpravidla jen katalogy práv a teprve v poválečných ústavách opětně větší význam přiznává se povinnostem, patrně vzhledem k změněnému charakteru základních práv, do nichž vnikl po válce silně prvek sociální.

V kap. 4. »Recepce ochrany menšin v ústavě« (str. 33—37) vytýká autor, že prý naše ústavní listina nepřevzala slovně smlouvu o ochraně menšin, nýbrž ji pouze »parafrazovala« a přál by si, aby ustanovením této smlouvy byla přiznána přednost i před ústavními zákony, a aby tyto mohly býti přezkoumávány, zda jí neodporují; poukazuje na vzor čl. 145 nové rakouské ústavy (— jenž však arci dosud není proveden —), kde se podobná kompetence přiznává ústavnímu soudu. — Správně podotýká autor, že ze států, které podepsaly smlouvu k ochraně menšin, pouze Československo a Rakousko uvedly příslušná ustanovení její v souvislost se svými ústavami.

V kap. 5. »Význam preambule k ústavní listině« (str. 37—39) správně zjišťuje autor jako vzor ústavu sev.-amer. z r. 1787, švýc. z r. 1884 a něm. z r. 1919. Vstupní věta k naší ústavě tvoří prý sice krásný úvod, netvoří však, ačkoliv byla Národním shromážděním přijata, součást zákona, ježto nebyla pojata ani do kontextu uvozovacího zákona, ani ústavy; »visí vlastně ve vzduchu« a má proto pouze enunciativní a deklamatorní ráz, nikoli však právnědispositivní význam, ani význam autentického interpretačního materiálu.

V kap. 6. »Republikánská státní forma československého státu« (str. 39—45) vykládá autor význam § 1 a 2 naší ústavní listiny, při

čemž správně zdůrazňuje, že republikánská forma státní byla u nás zaváděna již provisorní ústavou.

V kap. 7. »Demokracie a reprezentativní ústava« (str. 45—55) obírá se autor pojmem přímé (bezprostřední) demokracie a jejími různými formami; náš stát označuje jako »reprezentativní demokracii se slabými náběhy k demokracii přímé«, proto podle jeho slov správně § 1 naší ústavní listiny prohlašuje lid za zdroj, nikoliv za nositele státní moci.

V kap. 8. »Demokratisace hlasovacího a volebního práva« (str. 55—70) praví autor, že Československo v tomto bodě nestojí nikterak za ostatními demokratickými státy. Po formální stránce vytýká ústavě, že věnuje pozornost pouze nejstaršímu volebnímu právu, t. j. volebnímu právu do zákonodárných sborů, ačkoliv by podle jeho názoru byla účelnější jednotná úprava volebního práva do všech politických zastupitelských těles. Pojednává o materiální stránce volebního práva srovnává jednotlivé jeho předpoklady podle našeho práva s předpisy cizích ústav, zejména poválečných, načež se obírá zásadou poměrného zastoupení, jejíž je zastáncem.

V kap. 9. »Demokracie a svobodný mandát« (str. 70—74) velmi případně a přesvědčivě dokazuje autor, že zákaz imperativního mandátu je nutný i při systému poměrného zastoupení. Správně též zaujímá odmítavé stanovisko k známému nálezu volebního soudu z 23./VI. 1923 a dokazuje, že § 13, lit. b zákona o volebním soudu nutno vykládati restriktivně.

V kap. 10. »Demokratisace správy a soudnictví« (str. 75—85) praví autor, že samospráva, t. j. přímá účast občanstva na veřejné správě je obzvláště důležitá pro demokracii, ježto tvoří hranici proti všemoci státu, podporuje politické vzdělání obyvatelstva a budí u něho zájem a porozumění pro veřejné záležitosti. Zmíniv se o jednotlivých druzích samosprávy uvádí, že ze sporých zmínek ústavy o samosprávě (§§ 7, 86, 91) lze prý souditi, že ústava nemíní samosprávu dále vybudovati, nýbrž spíše ještě přejetou samosprávu částečně zatláčiti. Mluvě o postavení úřednictva z povolání v demokracii vytyčuje jako organizační úlohu naléztí vhodný kompromis mezi »lidovým« a »úřednickým« státem (ve smyslu Fleinerově), t. j. udržeti přednosti byrokratické správy, její stinné stránky však zameziti neb omeziti na nejmenší míru. Jako prostředky uvádí vybudování samosprávy, volnější postavení úřednictva a parlamentární systém vládní. — Na postavení soudnictví ktměna vládní formy v hlavních rysech vlivu neměla.

V kap. 11. »Dělbá moci a spojení moci« (str. 85—95) správně uvádí autor, že formulace naší ústavy chce vyjádřiti poukazem na lid jako zdroj státní moci, jenž vykonává jednotlivé státní funkce svými orgány, že nelze mluvit o více mocích ve státě. Striktní provedení

dělby moci není ani možné ani doporučitelné. Nejdále, ač též ne důsledně, jde ústava americká, naproti tomu organickou konfusi moci provádí ústava švýcarská. I ústavy jiných států jsou nuceny přes uznání dělby moci provésti jisté jich spojení, tak na př. francouzská ústava z r. 1875, jejíž vzoru následovaly poválečné ústavy ve střední Evropě, mezi nimi též naše ústava, která však podle slov autorových není otrockou kopií, nýbrž také zde projevuje jednotlivé, nikoliv bezvýznamné samostatné rysy; obzvláště ve třech důležitých bodech šla tu naše ústava samostatnými cestami a to přikázáním zkoumání voleb zvláštnímu soudu, zákonným stanovením parlamentárního systému vládního a přezkoumatelností zákonů co do jejich obsahové ústavnosti ústavním soudem.

V kap. 12. »Zajištění ústavy« (str. 95—116) schvaluje autor, že naše ústavní listina, třebaž zná řadu důležitých právních zařízení, která mají za účel zaručovati dodržování ústavy, neobsahuje o tom zvláštní kapitoly, ježto příslušná ustanovení nedají se z organizačních předpisů ústavy vytrhnouti. Právní garancie ústavnosti jsou buď rázu organizačního neb soudního. Mezi ony patří zejména úprava vzájemného poměru orgánů zákonodárných, vládních a soudních, odpovědnost nejvyšších orgánů vládních, kontrola parlamentu voličstvem, t. j. stanovení ne příliš dlouhého volebního období (u nás prý je příliš dlouhé), možnost referenda a iniciativy lidu a rozpuštění sněmoven. Probíraje jednotlivé tyto instituty zdůrazňuje autor (proti Merklovi, reklamujícímu primát pro ústavu rakouskou), že Československo bylo první stát, který již v provisorní ústavě z 13. XI. 1918 uzákonil princip politické odpovědnosti ministerské. Formulaci naší ústavy označuje proti pozdějším formulacím jiných ústav juristicky přesnější a proto politicky účinnější. Nejúčinnější garancii ústavnosti vidí autor v soudní kontrole. Třebaž kritisoval úpravu, provedenou zákonem č. 162/1920, vidí přece v našem ústavním soudu podstatný náběh k instituci, poníž téměř před sto lety volal R. v. Mohl a již tak důrazně žádal Jellinek.

To je základní myšlenkový postup spisu. Jak z uvedeného vyplývá, pojednává kniha o různých a to četných problémech, z nichž mnohý sám, měl-li by býti probrán vyčerpávajícím způsobem s hlediska srovnávacího, historického a pozitivněprávního, vyplnil by obsahlou monografií. Autorovi šlo však, jak z nadpisu i úvodu vyplývá, pouze o »základní myšlenky«, proto omezil se zpravidla na skizzovitě naznačení otázek, o něž jde, při čemž arci namnoze se nevyhýbá jejich řešení. Bylo též věci osobního vkusu autora, co možno pokládati za »základní myšlenky«. Snad bylo by bývalo lze zařaditi s úspěchem i jiné otázky, po příp. zvoliti i jiný postup práce, měřítko vhodnosti by tu však bylo vždy relativní. Tím vysvětluje se i volná systematika spisu, třebaž nelze popřít, že autor i při seskupování kapitol měl dosti pevnou ruku a hleděl udržeti pojici nit mezi nimi.

Metoda, již autor postupoval, t. j. vykládati ústavu s hlediska srovnávacího a dbáti i hlediska vývojového, je podle mého názoru pro výklad ústavního práva, kde téměř každá instituce prodělala svůj dlouhodobý vývoj v různých státech, zcela oprávněna. Pouze ona umožňuje plně porozumění ústavním předpisům a brání před ukvapenými, jednostrannými a plochými výklady, ačci samozřejmě, dbá-li se při tom, což autor též činí, obecných pravidel interpretačních a nechce-li se právní řád jednoho státu vykládati z právního řádu jiného státu. Autor nepouští často se zřetele i hledisko politické. O tom platí vystižná slova, jež napsal Nawiasky v předmluvě k svému »Bayerisches Verfassungsrecht« (1923, str. I): »Auseinanderhaltung und Trennung der juristischen und politischen Methode bedeutet nicht etwa, dass auch ein Nebeneinander beider grundsätzlich zurückgewiesen werden soll. Im Gegenteil, gerade eine solche Parallelität der Betrachtung ist voraussetzungsgemäss allein imstande, über den Gegenstand der Untersuchung, den Staat, volle Klarheit zu verschaffen. Dies ist mit allem Nachdruck gegenüber der von Kelsen begründeten Wiener Schule zu betonen, deren grosses Verdienst es ist, die Scheidung der juristischen und soziologischen Betrachtung aufs schärfste durchgeführt zu haben, die aber mehr und mehr Gefahr läuft, sich geradezu zu überschlagen, indem sie schliesslich bei einer immer stärker werdenden Abneigung gegen die soziologische Betrachtung landet.« Třebas tedy netřeba hledisko politické a priori zavrhnouti, nelze ušetřiti autora výtky, že někdy neprávem směšuje výklad právní s politickým.

V jednotlivostech, aniž by bylo úmyslem podati vyčerpávající rozbor celého spisu, lze přičiniti tyto poznámky:

Otázka, již autor obírá se v kap. I., zda totiž naše ústava je oktrojovaná, je politického rázu. O věci psalo se u nás již dosti a nemělo by proto smyslu rekapitulovati zde všechny důvody, jimiž názor, k němuž se autor přidal, byl již dříve vyvrácen. Podiv však musí jistě vzbuditi slova autorova (str. 13), že při vydávání ústavy jde o otázku, která prý nejméně připouští individuální řešení. Pravý opak je pravdou! Vždyť zejména poměry nově vznikajících států byly, jsou a budou vždy tak rozmanité, komplikované a choulostivé, že nelze vážně tvrditi, že by se daly vždy beze všeho normovati podle schematických teoretických formulí. Nesprávným je též tamtéž tvrzení autorovo (v polemice s Joachimem), že nelze poukázati na příklady v cizině. Stačí sledovati dějiny vzniku ústav ve vlasti nauky o moci ústavodárné, ve Francii, během celého XIX. století (příklady viz na př. u Esmeina, *Éléments de droit const.* 6. vyd., str. 583 n., a Carré de Malberga, *Contribution à la Théorie générale de l'État*, II, str. 495 n.) Možno též srovnati zejména obdobnou kontroverzu ve Francii, zda Národní shromáždění, zvolené r. 1871 v přední řadě s tím úkolem, aby uzavřelo mír s Německem, bylo oprávněno usnísti r.

1875 nyní platnou ústavu francouzskou a klidná slova Esmeinova (l. c., str. 607 n.) k tomu: »La distinction entre le pouvoir législatif et le pouvoir constituant est incontestablement raisonnable et utile; mais elle ne résulte pas de la nature des choses et ne s'impose pas comme un principe supérieur. Elle est même plutôt artificielle et nous avons vu qu'elle est contestée en elle-même par certains esprits. On peut donc dire que, en principe, le pouvoir législatif s'étend naturellement même aux matières constitutionnelles; pour lui interdire ce terrain, il faut une constitution écrite et limitative, qui l'arrête. Mais en 1871 n'existait aucune constitution de ce genre. C'était justement l'absence de toute constitution qui rendait souveraine l'Assemblée Nationale; il en résultait en même temps qu'elle pouvait voter des lois constitutionnelles comme toutes les autres lois.« — Nelze též tvrditi, že by byl býval porušen čl. 7 smlouvy k ochraně menšin, ježto tato nebyla v době usnášení naší ústavy ještě součástí našeho právního řádu, nabyvši účinnosti teprve současně s mírovou smlouvou Saint-Germainskou, t. j. 16. VII. 1920.

Na str. 21. shledává autor nejasnými slova § 64, č. 3 úst. list., že president republiky »prohlašuje válečný stav«; myslím, že lze je vykládati rozumně v ten smysl, že jde tu o případ, kdy válka byla našemu státu jiným státem vypovězena, po příp. započala faktickým nepřátelstvím se strany druhého státu, kdežto slova »vypovídá s předchozím souhlasem Národního shromáždění válku« mívá na případ, kdy válka započne vypovězením se strany našeho státu. — Právě-li se tamtéž v pozn. 4., že vzorem pro činnost výboru podle § 54 byl § 14 rak. stát. zákla. zákona o zastupitelstvu říše, lze s tím souhlasiti nanejvýše potud, že tu mohlo jíti jenom o vzor odstrašující a § 54 chtěl zabrániti, aby snad někdy v budoucnosti nevyvinula se pod vlivem nevyhnutelné nutnosti podobná praxe i contra constitutionem. — Nelze souhlasiti s vývody v pozn. 5. tamtéž, že by podle textu ústavní listiny bylo přípustno její doplnění opatřením výboru podle § 54 i tam, kde by se jednalo o obory, jejichž úprava je vyhrazena doslovem a smyslem ústavy jen formálním ústavním zákonům. Vždyť, vyhražuje-li ústava určitou úpravu ústavnímu zákonu, znamená každá úprava jinou cestou nejen její doplnění, nýbrž současně i změnu. S pojmem »smyslu ústavy« nutno však operovati velmi opatrně, ne, jak se u nás leckdy děje, libovolně a nahodile (— víme, že se vykládá podle okolnosti případu buď velmi extensivně neb velmi restriktivně). Úpřílišným je též tvrzení na téže str., že změna naší ústavy je prakticky téměř nemožná; je pouze zabráněno měniti právní fundament státu lehkomyšlně a podle nahodilých politických konstelací, neznamená to však naprostou petrifikaci (viz lex Dérer). — Na str. 27 bylo by bývalo vhodné k vysvětlení okolností, proč nynější ústava francouzská neobsahuje proklamaci občanských práv, poukázati na to, že Národní shromáždění r. 1875 zdrželo se vůbec formulovati zá-

kladní principy a nuceno poměry, omezilo se na vydání norem nutných k zajištění funkcionování státu; autor uvádí tento rys francouzské ústavy na str. 40, pozn. 4 a odůvodňuje tím zjev, že nynější ústava francouzská neobsahuje po vzoru jiných ústav ve svém úvodě programatických základních myšlenek organizačních, zejména principu suverenity lidu a proklamaci republikánské státní formy. Zde však hlavní roli hrála ta okolnost, že ústava byla, jak známo, usněsena monarchickou většinou, jež nemohla se shodnouti na společném kandidátu trůnu; přijala proto republikánskou formu jako provisorium a ústavu formulovala tak, aby při znovuzavedení monarchie byly nutny jen nepatrné její formální změny (viz o tom n. př. Esmein, l. c. str. 606 n., Barthélemy-Duez, *Traité élémentaire de droit constitutionnel*, str. 16 n.). — Při výkladu § 127 úst. list. (str. 30) dlužno klásti stejný důraz jak na všeobecnost branné povinnosti, tak na brannou povinnost vůbec. — Podrobný rozbor V. hlavy naší ústavní listiny a II. oddílu německé ústavy by asi nepotvrdil zcela tvrzení v pozn. 1 na str. 31, že německá ústava byla tu formou i obsahem pro nás ve velké míře vzorem.

K výtkám na str. 34, že naše ústava pouze »parafrázovala« předpisy smlouvy o ochraně menšin, možno poukázati na případné vývody Hoetzlovy ve Sborníku, XX., str. 4 n. Jistě nevyplývá též, jak autor tvrdí na str. 35, ze smlouvy povinnost přiznati jejím normám přednost před zákony ústavními. — Pochybnosti, vyslovené na str. 44 ohledně publikační formule zákona usneseného hlasováním lidu má rozřešiti zákon, na něž § 46 odkazuje. — Nesprávným je tvrzení v pozn. 6 na str. 48, že by referendum předpokládalo zamítnutí návrhu in toto; netřeba se tu ani odvolávat na analogii § 44, odst. 4. Při podobném výkladu by referendem v každém případě mohlo býti znemožněno; jistě nedostatečnou náhradou by tu byl návrh vlády na použití veta prezidentem republiky. — Na str. 51 a 106 mezi formami přímé účasti lidu na výkonu zákonodárství chybí vedle referenda a iniciativy zmínka o vetu lidu.

Neprávem vytýká autor na str. 56, že naše ústava stanoví pouze podmínky volebního práva do zákonodárných sborů a poukazuje na příklady z Německa, kde jednotlivé zemské ústavy uvedly na stejného jmenovatele podmínky účasti při hlasování lidu; vždyť sám v pozn. 9 upozorňuje, že § 46, odst. 3 úst. listiny hlasovací právo při referendu navazuje na volební právo do poslanecké sněmovny. Pokud jde o další výtku na str. 57, že mělo býti v ústavní listině upraveno i volební právo do jiných politických zastupitelských těles, dlužno odpovědět, že ústavní listina plným právem nechtěla prejudikovati do budoucnosti a stěžovati cestu obyčejnému zákonodárství. Právě zde může se vzhledem k rozmanitým útvarům, o něž se jedná, objeviti potřeba normovati volební právo odlišným způsobem. — Neúplným je výpočet případů poměrného volebního práva v Rakousku na str. 67.

— Z výkladů na str. 70 by se podávalo, že zákaz imperativního mandátu je výtvozem francouzské revoluce, ačkoli ve skutečnosti jde tu o instituci, která vyvinula se ve vlasti parlamentarismu Anglii a ve Francii byla v době velké revoluce pouze recipována. — Styliací § 22 odst. 1, že poslanci nesmějí přijímati příkazů, neshledává autor v pozn. 1 na str. 73 zcela šťastnou, ježto prý chybí sankce; autor si tu neuvědomil, že sankcí je jakákoliv, zejména, i civilněprávní neplatnost, což ostatně sám v jiné souvislosti na str. 74 správně uvádí.

Kapitola 10, jednající o demokratisaci správy, zdá se mi, třebaš s určitými jejími závěry lze souhlasiti, prodchnuta ještě příliš ideologií monarchického státního práva, která vidí v samosprávě a v účasti občanstva na veřejné správě, vůbec právem účinný prostředek demokratisovati zdola stát, který je shora vrchnostensky ovládan panovníkem. V demokratickém státě parlamentárním, kde nejvyšší orgány správy jsou odvislé od zákonodárného sboru jakožto representanta nejvyššího orgánu státu, t. j. lidu, je situace jiná. Zde samospráva pozbývá svého dosavadního významu jako průkopník demokratisace, naopak silné její vybudování může znesnadniti, po příp. i znemožniti správné řešení těžkých problémů, které při organizaci veřejné správy právě v demokracii vznikají, zejména naléztí správnou míru odvislosti správy od zákonodárných sborů, při tom však zabrániti jejímu zpolitování. Není proto nutno v demokratickém státě, aby, jak autor na str. 75 míní, samospráva tvořila hranici proti všemocí státu a bude také jinak s tohoto hlediska nutno posuzovati instituci úřednictva z povolání v demokracii než se leckdy děje, — ústava úmyslně v § 86 slibuje zastoupení živlu laického pouze v nižších státních úřadech.

Na str. 89 bylo by bývalo velmi vhodné upozorniti s hlediska vývojového, že francouzská ústava z r. 1875 byla prvá, která aplikovala systém parlamentární vlády na republikánskou formu státní. Při otázce vzájemného poměru »moci« bylo by bývalo zajímavo podrobiti srovnání i novou ústavu německou vykazující leckteré zvláštnosti. Na str. 104 na snadě byla otázka, jaký vliv na postavení vlády vzdor ustanovením §§ 75—78 úst. list. by měla ztráta důvěry senátu. — V otázce rozpuštění sněmoven nelze srovnávati poměry naše s francouzskými, jak činí autor na str. 107, ježto v obou státech je situace jak právně, tak i, jak dosavadní vývoj ukazuje, politicky zcela rozdílná.

Účelem těchto poznámek bylo upozorniti na některá nedopatření, po příp. různá mínění. Nechtějí ubrati spisu na ceně. Celou práci lze jistě označiti jako zdařilou. Autor vzal si za úkol podati myšlenkovou syntesu naší ústavní listiny jaksi s ptací perspektivy, k čemuž bylo potřebí značného fondu pozitivních vědomostí, vědecké ukázněnosti i juristického taktu. Ve všech těchto směrech prokázal, že byl s to dojiti uspokojivě k cíli, ježž si předsevzal. Literární aparát v textu citovaný a na konci spisu (str. 117—123) uvedený dokazuje,

že plně ovládá domácí literaturu k naší ústavní listině i novější literaturu německou. Litovati je, že opomenul zužitkovati stejnou měrou i rozsáhlou literaturu francouzskou, v níž by byl našel pro svou práci mnoho nových námětů zejména vzhledem k úzké ideové souvislosti naší ústavy s francouzskou.

Je pochopitelno, že při celkovém systému práce byl autor ve všeobecných partiích nucen omeziti se začasto na stručné deskriptivní podání. Některé partie snad by byly přece zasloužily poněkud podrobnějšího zpracování, obzvláště tať o principu poměrného zastoupení, jež se mi zdá co do myšlenkového obsahu kusou. Největší cenu přikládám srovnáním naší ústavy s jednotlivými ústavami poválečnými, jež provedl autor s nevšední svědomitostí a pílí plného uznání hodnou.

Jako nespornou a velkou přednost autorovu je zdůrazniti jeho právnícký smysl, který se projevuje u něho jak v přesné formulaci, tak i v logických úsudcích. Nelze zamlčeti ještě jedno: autor vykládá naše ústavní listinu staví se k ní často kriticky, přes to však bez váhání je ochoten uznati její přednosti; hledá její vzory, nepochybně však poukázati, v čem ústava naše je původní; když ji umísťuje v rámci ústav světových, nenechává ji zapadati. Je viděti, že pracoval na svém tématu s chutí a že se mu skutečně, jak praví o něm v úvodě Spiegel, stalo československé právo ústavní osobním zážitkem. Mtká.

Mezinárodní právo.

Politis Nicolas, Les nouvelles tendances du droit international. Librairie Hachette, 1927. Str. 279.

Autor vychází z názoru, že následkem převratu, který způsobila v životě národů světová válka, stal se zjevným rozpor mezi životními podmínkami států a určitými zásadami, které byly do nedávna pokládány za základní principy mezinárodního práva. Na jejich místo nastoupily resp. nastupují jiné, jež se stávají základy nového mezinárodního práva. Povinností právní vědy jest, aby vývoj tohoto nového práva sledovala, a snažila se určit, jakým směrem se děje.

V kapitole prvé načrtává autor prvotní znepokojení, jež vyvolalo toliké porušení mezinárodního práva během války. Nescházelo těch, kteří prohlašovali, že válka mu zasadila smrtelnou ránu. Že netrvalo nedá se činnost států podrobit závazným normám právním. První tento dojem na štěstí netrval dlouho. Pozorovatelům objektivnějším naopak se jeví ona zkouška ohněm, které bylo mezinárodní právo vystaveno, velmi užitečnou, neboť se tu naskytla jedinečná příležitost vyzkoušet praktickou cenu četných jeho ustanovení. Jí ukázalo se, že jsou jednak mnohé předpisy příliš zastaralé, jednak četné otázky, které mezinárodní právo dosud vůbec neupravovalo. A tak po vlně počáteční skepse následuje v brzkou důvěra v jeho budoucnost.